

zuchtige inzet zal het werk van de 'specialisten' geen gunstige gevolgen kunnen hebben. Beiden hebben elkaar nodig in een wederzijdse aanvulling.

Een zeker is het echter dat het dilettantisme alleen - ook in zijn meest verheven vorm - niet in staat is de moderne mens cultureel te bevredigen. De door hem gestelde eisen worden steeds hoger. Daarom is het duidelijk, dat een nieuwe beroepskategorie steeds sterker zal worden: de 'funktionarissen kulturele zaken'. Zij bestaan overigens nu reeds in een bescheiden vorm bij vele van de grote Vlaamse kultuurorganisaties.

De Studiegroep voor Kultuurbevordering kreeg mede als opdracht van de Minister van Kultuur om een onderzoek te wijden aan de vorming en professionele opleiding van deze kultuurfunktionarissen. Eén van de colloquia werd overigens aan dit probleem gewijd.

Om bij te dragen tot de nieuwe oriëntatie van dergelijke opleiding, welke links en rechts reeds embryonair aanwezig is, heeft de Studiegroep het nuttig geoordeeld een situatie-schets te geven van wat er in de ons omringende landen geschiedt op het vlak van de opleiding voor de funktionaris kulturele zaken.

In dit werk worden de belangrijkste realisaties beschreven, welke momenteel bestaan in Nederland, Frankrijk, Engeland en Duitsland. Wij menen immers dat onze eigen toestand het best met deze landen kan worden vergeleken. Daarenboven bieden deze landen een voldoende verscheidenheid van opleidingsvormen om illustratief en stimulerend te werken.

Een bibliografie is in dit werk niet opgenomen, omdat het aantal publikaties betreffende de analyse van de opleiding tot hertoe uiterst gering moet worden genoemd. Wij baseerden ons bij deze studie meestal op vertrouwelijke rapporten. Verder hebben schriftelijke en mondelinge kontakten met een aantal deskundigen de verwezenlijking van dit werk mogelijk gemaakt.

Prof. Dr. Frans van Mechelen
Directeur van de Studiegroep voor Kultuurbevordering

de opleiding van de funktionaris kulturele zaken

Ik vrees dat de benaming enige weerstand zal oproepen. De keuze van de term 'kulturele zaken' lijkt niet bijster gelukkig. Even weinig die van 'funktionaris'.

Het is niet onwaarschijnlijk dat bij 'kulturele zaken' associaties zullen opgeroepen worden van andere, werkelijke zaken, die te vinden zijn in een warenhuis, magazijn, pak- of stapelhuis: goederen, die verhandelbaar zijn, echte koopwaar. Kulturele waarden worden niet omgezet in verhandelbare waar. Wat de kultuur voortbrengt is niet te koop. Kulturele zaken zijn niet te vinden in enige bergplaats.

Kultuur is hoofdzakelijk een levend gebeuren. Kultuur is een langzame en durende verovering op het vormloze, op het ongedifferentieerde, op het toevallige en het lukrake. De kultuur bestaat hoofdzakelijk uit menselijke activiteiten. Daarom maakt ze geen deel uit van opstapelning noch van enige nalatenschap. Kultuur wordt niet uitgereikt, ook niet - en vooral niet - door een funktionaris.

Ook de naam 'funktionaris' heeft geen prettige klank. De opvatting van de goegemeente over de funktionaris is moeilijk overeen te brengen met het gevoelen van vrijheid. En kultuur is allereerst een schepping van een mens, die zich vrij weet en voelt. Vrij in zijn belangstelling. Vrij in zijn voorkeur en in zijn afwijzen. Vrij in zijn oordeel. Vrij in zijn gezindheid. Vrij om te behouden en vrij om te wijzigen wat hij heeft aanvaard. Vrij in zijn stelling-nemen tegenover de mensen en hun verhoudingen. Vrij om zich te verbinden en vrij om de band te verbreken.

Daartegenover lijkt het niet gemakkelijk op het eerste gezicht de functie van een leidinggevend ambtenaar te aanvaarden.

Het scheefgetrokken beeld van de funktionaris heeft menige karikatuur doen ontstaan: bij de humoristen - en dit is niet zó erg - maar ook in de werkelijkheid. De karikatuur heeft een vooringenomenheid in het leven geroepen. Niet alleen de funktionaris wordt belachelijk gemaakt, ook het ambt. Voor de nieuwe funktionaris, die zich met kulturele aangelegenheden zal dienen in te laten, is zulks hoogst schadelijk.

Het beeld moet weggevaagd worden van een onpersoonlijk deel der administratie achter een winket van openbare diensten, zoals de humoristen het graag voorstellen: in de kantoren van post, telefoon en telegraaf.

bevolking, politie, zegel, registratie, domeinen en vele andere openbare diensten; waar men in het rijtje moet gaan staan, zijn beurt afwachten, als een volgnummer op een lijst wordt behandeld, zich voelt als een linder en een last voor lieden met maagkwaal.

De funktionaris kulturele zaken heeft ook niets, maar niets gemeens met ambtenaren, wier taak erin bestaat de reglementen - waarvoor zijzelf niet kunnen instaan - te doen toepassen en onderhouden: vaak met finantiële gevolgen voor de belastingplichtige.

De funktionaris kulturele zaken is een ambtenaar, die benoemd wordt om de anderen ten dienste te zijn, te helpen en te steunen. Er zijn toch ook uitsluitend dienende funktionarissen in de bureaus voor vreemdelingenverkeer. En de wegenpolitie, die de grote verkeersstromen leidt en afleidt is geen repressieve noch hinderende ambtenarij. Ook de ambtenaren van het vliegwezen hebben een louter dienende taak: zij helpen de reizigers veilig en prettig op de plaats van bestemming te geraken.

De onderwijzers, de monitoren bij sport en spel, de leraars, de professoren en hun staf: zoveel ambtenaars, die in de verste verte geen verband houden met de karikatuur van de funktionaris waarmee de humoristen vrolijkheid verwekken.

de funktie

De kultuuroverdracht en de kultuurspreiding bestaan sedert lang, gedragen door de goede wil van vrijwilligers. Waarom dan plots de oprichting van een funktie voor kulturele aangelegenheden?

Dat de taak van vrijwilliger door de openbare macht opgedragen wordt aan een funktionaris is niet nieuw. Vóór 1842 werd het beetje onderwijs aan de volkskinderen verstrekt door vrijwilligers, waarvan sommigen het bepaald niet zo kwaad deden. Na de wet, waarbij normaalscholen werden opgericht tot voorbereiding van de aanstaande onderwijzers, werd de funktie in die mate erkend, dat van hogerhand een verbod werd uitgevaardigd waarbij herbergiers, wagenmakers, smeden, schrijnwerkers en andere eerbare - doch niet geschoolde - burgers uit het ambt van onderwijzer uitgesloten werden. Toen de funktie een ernstig uitzicht had gekregen heeft het bestuur van het land ook de funktionaris in de algemene zorg betrokken.

Brandweerlieden zijn sedert de middeleeuwen verdienstelijke vrijwilligers geweest en voor een groot deel tot op onze dagen gebleven. Toch is inmiddels van overheidswege het ambt van brandweerman en brandweerofficier ingevoerd, nadat gebleken is dat de vrijwilligers alleen de taken niet meer aankunnen. Toen de legers nog uit geronselde soldaten bestonden was het ambt van officier niet bestaande. De officier funktionaris heeft sedertdien

de opdrachten van de vrijwilliger overgenomen. De funktie is steeds ontstaan uit de noodzaak van bestendige dienaars van het openbaar belang en uit de vaststelling dat de vrijwilligers mangel hadden aan geschoolde opleiding.

Het onderscheid tussen de aktiviteit van een beroepsmens en, aan de andere kant, van een dilettant of vrijwilliger zit hem meestal in de scholing en veelal in het systeem bij de werkzaamheid. Ik zou niet durven beweren dat de man van het beroep daarom betere resultaten boekt dan de vrijwilliger. Ik weet alleen dat hij de kans krijgt in betere omstandigheden te werken. Niet alleen heeft hij de zekerheid dat zijn funktie bestendig is en dat hij zijn taken kan spreiden over jaren. Hij krijgt meestal ook de finantiële en andere middelen, daartoe nodig. Hij kan de initiatieven uitbouwen volgens een vast plan en mag erop rekenen dat hij zich daaraan zal kunnen houden.

Hadden veel offervaardigen uit de vrijwilligerstijd ook maar half zoveel middelen en zekerheid gehad, ze hadden er op zijn minst evenveel van terecht gebracht.

Want zij hadden weliswaar niet de scholing en de beroepsopleiding, maar ze konden bouwen op hun algemene vorming, die in hun tijd voldoende was om de noden en de behoeften van de volwassenen te ontmoeten en te beantwoorden. En bovendien putten ze uit hun geestdrift om in veel tekorten te voorzien. Hun gevoelen voor verantwoordelijkheid en verplichting nam vaak de vorm aan van een roeping.

Sedertdien is de kultuurspreiding een algemene behoefte geworden, die als bovenbouw boven het onderwijs moet opgetrokken worden. Nu weegt de nood door aan rationele aanwending van alle middelen en krachten. Het gaat nu niet alleen meer om dienstbetoon, doch om een 'bestendige opvoedingsaktiviteit', zoals de Fransen de opvoeding der volwassenen noemen.

De sociale verhoudingen, waarbij de volwassenen zich niet meer willen omheinen met barrières van wereld- en levensbeschouwelijke aard, maken het mogelijk één funktionaris in te zetten voor deze bestendige opvoeding. De aard zelf van de kultuurspreiding zal er ongetwijfeld ook bij veranderen naar binnen en buiten.

De verdeeldheid der volwassenen in de pas voorbij periode heeft het beroep op vrijwilligers noodzakelijk gemaakt, reeds vanwege het aantal vereiste medewerkers. Doch ook de gezindheid der volwassenen heeft mede de richting en de inhoud van dit soort volksoepvoeding helpen bepalen.

Dit opvoedingswerk vertoont veel gelijkenis met de familiale opvoeding.

De vrijwilligers van de kultuurspreiding en van de volwassenenopvoeding hebben hun taak opgenomen uit liefde voor de evenmens, de gelovigen uit kristene naastenliefde. Deze aktieve genegenheid met dienstvaardigheid welt op uit dezelfde bron als de ouderliefde: het bewustzijn van een persoonlijke verantwoordelijkheid voor de anderen en de zekerheid van een levensbinding tussen de sterken en de zwakkeren.

Ongetwijfeld is de sociale genegenheid en de bereidwilligheid-tot-helpen niet zo stuwend noch zo spontaan als de ouderliefde, maar ze is er niet minder werkelijk om. Vooral het inzicht en het doel lopen evenwijdig. De ouders weten dat hun opgroeiende kinderen behoefte hebben aan steun en hulp om zich op te hijsen tot op het niveau, dat in het gezin werd bereikt. Zij wensen de kinderen deelachtig te maken aan de voordelen en de genoegens van een levensvorm, waarop zijzelf veel prijs stellen omdat ze weten hoeveel moeite en last het heeft gekost om die hoogte te bereiken.

Zo ook hebben de vrijwilligers van de kultuurspreiding de anderen deelachtig willen maken aan de voorrechten en het genoegens van hun eigen levensvorm, vaak die van gestudeerden. Ze zijn er zich wel bewust van geweest dat de massa niet op te tillen is tot op het niveau, dat alleen door persoonlijke inspanning bereikt kan worden. Maar zij hebben toch getracht een afschijnsel mee te delen aan diegenen, die zich wilden inspannen om mee te genieten van de levensvorm, waarin de gestudeerden zich jeunen.

Inzicht en doel zijn vaak bepaald door de eigen situatie van de vrijwillige opvoeders zelf.

Zo zullen huisvrouwen altijd trachten andere vrouwen op te voeden tot zorgzame en ordevolle huisvrouwen, tot bezorgde en weloverwegende huismoeders en tot uitstekende echtgenoten.

Mensen met ontwikkeling zullen zich inspannen om aan de medemens iets te doen toekomen van het inzicht en van de kennis, die zijzelf hebben verworven. Zij zullen daartoe bij voorkeur niet uit het eigen weten en kunnen meedelen, beseffend dat hun opgedane kennis nogal passief is. Zij zullen veeleer trachten de anderen aan hun wereld deelachtig te maken door het inrichten van lezingen, voordrachten, lessencyclussen en andere middelen, die leiden tot opstapeling van weten en tot begrijpen.

Toeristisch ervarenen, trekkers, kampeerders en wandelaars zullen zich inspannen om de anderen mee te betrekken in hun tocht en aldus de vreugde te leren kennen der eigen ontdekking in de natuur, de weelde van de opene vrijheid en de heerlijkheid van de nachten onder de tent.

Wie zich laat gelden in het debat, wie zijn sterkte kent in het gebruik van het woord en van de discussiemiddelen, wie zijn macht beseft in het vergaderen zal spontaan geneigd zijn de anderen in die richting te ontwikkelen. Hij zal het aanleggen op sterk-aktieve deelname aan het vergaderings- en bewegingsleven. Voor hem is de studiekekring het prototype van opleiding der volwassenen en het kunnen praten een toets van ontwikkeling.

Wie zich bewust is van zijn artistieke middelen, ook al produceert hij geen kunst, zal de anderen rondom zich willen scharen om een werkgroep te organiseren van aard om de verdoken talenten uit het duister te halen en nuttig om onbekende kunstenaars bekendheid en verkoop te bezorgen.

De meeste vrijwilligers zetten, bewust of onbewust, hun eigen gelukkige jeugd en suksesjaren voort in de opleiding der anderen.

Misschien ligt daarin de verklaring waarom veel vrijwilligers met de beste bedoelingen hun taak van kultuurspreiding beperkt hebben gezien. Misschien zelfs is daardoor te begrijpen hoe en waarom de dilettanten al hun geestdrift hebben kunnen opbrengen voor hun toch ondankbare taak.

Het is niet uitgesloten inderdaad dat de liefdevolle opvoeders der volwassenen een gelijkaardige houding hebben aangenomen, die veel ouders kenmerkt: in hun eigen kinderen willen ze door een gesloten opvoeding tot tijdperk rekken waarin ze zelf hun jeugd gelukkig hebben doorgebracht. Derhalve leggen ze het er met alle middelen op aan hun eigen levensverhoudingen en die van hun kinderen af te sluiten voor vernieuwing of verandering. Vanzelfsprekend is die houding totaal tegenstrijdig met een werkelijke liefde en met de eigenaardige opvoedingstaak.

Het leven is immers een voortdurende groei, indien niet in en van de enkeling, dan toch in en van de gemeenschap. De kultuur zelf is één van de uitingen dezer groeiende wijziging; de kulturoverdracht is er één faktor van. De opvoeding moet de schakel leggen tussen het goede, dat reeds werd bereikt, en het nieuwe, dat nog tot iets goeds moet gemaakt worden.

Hier blijkt nu het grondige onderscheid tussen de taak van de dilettant en de opdracht van de funktionaris.

De vrijwilliger, die zelf zijn doelstelling en zijn taak bepaalt, kan zich wellicht - eventueel mag zich - beperken tot het overbruggen van de afstand die blijft bestaan tussen het verworvene en de nog afzijdige jonge mens en volwassene. De beroepsopvoeder van volwassenen moet bovendien ook de brug leggen tussen de mens van nu en de kultuur van morgen.

Daarmee is ook gezegd dat de funktionaris kulturele zaken een ernstige taak maakt wanneer hij zijn opdrachten uit zich zelf wil beperkt houden bij de systematische uitbouw van wat de dilettanten tot nog toe hebben weten tot stand te brengen en te behouden. Daarmee is dan ook weer betoogd dat een bestuur de opdrachten van zijn funktionaris kulturele zaken niet zou kunnen afbakenen binnen de grenzen van wat nu bestaat, zonder het wezenlijke van de bestendige opvoeding over het hoofd te zien. Derhalve moet de opleiding van de funktionaris kulturele zaken gezien worden van het standpunt uit der toekomstige verhoudingen.

Het is nog niet mogelijk een overzicht te geven van die taken van morgen. Zij zullen overigens groeien naargelang de nieuwe mogelijkheden, die zich uit de huidige toestand zullen ontwikkelen. Zo ook kan er nog geen schets worden ontworpen van de eigenschappen, die van een aanstaande funktionaris kulturele zaken zullen moeten vereist worden.

Hoofdzaak zal zijn dat hij zich zal moeten kunnen aanpassen aan de aard en de uitgebreidheid van de gemeenschap, waarbinnen hij zal moeten werken. Ook zal hij persoonlijkheid genoeg moeten bezitten om zich te voegen naar de graad van onafhankelijkheid, die hem zal worden toe-

gemeten. En ten slotte zal alles afhangen van de structuur zelf van het kultuurcentrum.

het kultuurcentrum

Het weze mij gegund even een zijpad in te slaan. Naar aanleiding van de colloquia hebben de taalpuristen bezwaar gemaakt tegen de naam, die reeds spontaan aan de op te richten huizen voor kultuurspreiding werd gegeven. Zij zijn van mening dat het verkeerd is die 'kultuurcentra' te heten, vermits, denken zij, dergelijke centra geen haarden zijn van levende kultuur doch alieen geschikte milieus voor de kultuur. Als kultuurcentrum zouden de taalschavers wel een stad aanvaarden zoals Antwerpen; in het verleden ook Oudenaarde; nog steeds Parijs en Rome; ook Brussel zou een Europees kultuurcentrum kunnen zijn. Overal daar is - of was - bestendig de kultuur levendig. De gebouwen echter, waar de kultuuractiviteiten hun zetel hebben zouden de naam 'kultureel centrum' moeten krijgen. Daarmede zou dan te kennen worden gegeven dat ze niet een centrum zijn van (de levende) kultuur, doch een centrum voor kultuur.

Wat te denken over deze uitspraak van de taalrechters? Indien inderdaad de levende kultuur niet denkbaar was zonder de aanwezigheid van schepende kunstenaars en van nieuwe scheppingen, dan zou het vonnis aanvaardbaar kunnen schijnen. In wezen echter is de kultuur ook leefbaar op een gewisse afstand van deze hooggedragen manifestaties. In de kultuurgeschiedenis zijn er genoeg voorbeelden waaruit blijkt, dat de meest vooruitstrevende kultuurscheppers hun drang en scheppingskracht hebben opgedaan in een milieu, gekenmerkt door een ware en levendige belangstelling voor eenvoudige of zelfs elementaire vormen van kultuurleven.

Indien aanvaard mag worden dat de kultuur een gehele pyramide is met een brede basis en een scherpe top, dan is een huis waar de kultuur rudimentair wordt beleefd even zeker een kultuurcentrum als een stad, waar het moeilijk is het buitenissige te onderscheiden van de avant-garde.

Daarom is in mijn ogen een huis voor kultuurspreiding evengoed een kultuurcentrum als een metropolis - alle verhoudingen in graad in acht genomen. Ik hoop dat de naam kultuurcentrum de skepsis van de taalpuristen zal overwinnen. Daarom gebruik ik hem opzettelijk in dit opstel.

Indien er iemand is, die in een kultuurcentrum de kultuur moet weten te belichamen, dan is het ongetwijfeld de funktionaris kulturele zaken. Het zal niet genoeg zijn dat hij organizeert, leven wekt, bemiddelt en bruggen slaat. Hijzelf moet het levend voorbeeld zijn van het evenwicht tussen stoffelijke behoeften en geestelijk bewustzijn, waarmede de kultuur de mensen siert.

de opleiding tot de funktie

Het vraagstuk heeft veel uitzichten. Het is voldoende één ervan met nadruk te beklemtonen om een scheefgetrokken oplossing te bekomen. Zulkdanige oplossing is uiteraard slechts geldend voor één kant van de zaak. Zij scherpt meestal de andere moeilijkheden nog aan.

De funktionaris kulturele zaken zal een evenwichtige en algemene voorbereiding moeten krijgen. Hoe men zijn taken ook bijzonder moge beklemtonen (volksopleiding, volksontwikkeling, kultuurspreiding, opvoeding van de gemeenschap, opvoedende besteding van de vrije tijd, volksuniversiteit en dergelijke meer) praktisch komt zijn opdracht neer op kultuur-overdracht en -stimulering.

De probleemstelling is dan ook veel ruimer dan die van een der vakken, die tot nog toe als basis werden aanvaard: sociologie, psychologie, pedagogiek, methodologie, technologie der kommunikatiemiddelen, enz., alle samen of in beperkte groep.

Om behoorlijk de kultuuraktivering te bedrijven is er inzicht nodig in de geschiedenis, vertrouwdheid met een breed deel van de wijsbegeerte, geschooldheid op het vlak van de kultuurfilozofie. Anderen zullen er nog een flink deel positieve wetenschappen willen aan toevoegen. Er bestaat een groep wetenschappelijke disciplines, die onder de verzamelnaam 'kultuurwetenschappen' kunnen gerangschikt worden.

Van deze wetenschappen moet de aanstaande funktionaris kulturele zaken een flinke brok meegekregen hebben als basis voor zijn beroepsactiviteit. En overigens moet hij met tal van technieken vertrouwd gemaakt worden, opdat hij in de hem gegeven omstandigheden zijn werkwijze zou kunnen aanpassen.

Hoeveel moet dit dan wel zijn? Daar is geen maat voor aan te geven. Het is een kwestie van niveau in de ontwikkeling. Daarmede houden verband de omvang van de leerstof en de graad van moeilijkheid; de hoogte van de persoonlijkheidsontwikkeling in verhouding tot de moeilijkheid der te vervullen taken. Dit peil inzake de opdrachten zal weer verschillen van centrum tot centrum en van bestuur tot bestuur.

Daarom zal het van geen leien dakje lopen een niveau te bepalen voor de ontwikkeling van de aanstaande funktionaris kulturele zaken.

Men lette er maar eens op hoe uiteenlopend de meningen zijn in verband met het niveau der (aanstaande) leraars. Toch weet iedereen welk soort leerlingen de onderwijzer zal moeten opleiden, tot welke leeftijd de leerlingen zullen behoren van het aanstaande geaggregeerde middelbaar onderwijs, en welke vorming een universitair-gevormd leraar zal dienen te verstrekken. En toch komt het vraagstuk van het niveau der voorbereiding bestendig aan de agenda.

Over één kwestie schijnt men het vrijwel eens te zijn : de leraar en de opvoeder dienen op zijn minst een graad hoger ontwikkeld te zijn dan diegenen, die na afgewerkte opleiding hun instituut zullen verlaten.

En hier begint voor de funktionaris kulturele zaken de schoen te rijpen. Want zijn publiek bevat niet alleen leerlingen en jonge mensen, doch ook afgestudeerden en volwassenen, die in hun opleiding en vorming wellicht nog (kulturele) gapingen vertonen doch ook toppen. Men begrijpe niet verkeerd : daarmee wil niet gezegd zijn dat de kulturele actie zal afgestemd zijn op het niveau van de hoogstontwikkelden, integendeel. Hier wordt gewezen op het ontwikkelingsniveau van een ambtenaar, die de behoefte aan kulturele aktivering moet kunnen opvangen waarvandaan die ook moge komen. Dit houdt in dat zijn opleiding helemaal niet voltooid zal zijn bij einde studie.

Men verlieze liefst niet uit het oog dat geen enkel niveau van studie of voorbereiding een degelijke ontwikkeling garandeert of een goede vorming waarborgt. Een diploma van universitaire studiën bevestigt nog niet dat de leraarstaak, waartoe het diploma recht geeft, naar behoren zal worden vervuld. Het hangt ervan af wat de mens daarvoor wil bijdragen uit zichzelf.

Ook bij de funktionaris kulturele zaken speelt het temperament en het karakter een doorslaggevende rol.

Voor zijn kunnen zal het er op aankomen of hij een sterke persoonlijkheid zal zijn en of hij bereid zal gevonden worden tot persoonlijke inzet. Voor zijn verdere bekwaming en voor de vereiste nastudie heeft hij wilskracht nodig en toelag. Ook voor hem geldt dat de middelen tot zelfstudie niet voor de hand liggen noch worden toegespeeld.

Daarom moet de schoolse opleiding van de funktionaris kulturele zaken toegespitst worden op zelfvorming en eigen studie. Hij moet in staat worden gesteld tot vernieuwing en aanpassing, desnoods tot herbronning, want niemand kan voorspellen hoe de verhoudingen over vijf of tien jaar zullen zijn. Hij moet soepel genoeg worden gemaakt om opvattingen, meningen, oordelen en gezindheden te herzien en om steeds rekening te houden met de betrekkelijkheid van elk weten inzake volksopvoeding.

De vraag is nu of er in de huidige structuur opleidingsvormen bestaan, die aan deze zeer breed gestelde normen beantwoorden.

Voor mijn deel geloof ik dat een bewuste keuze van leervakken en technieken aan de universiteit een soortgelijke opleiding kan verzekeren. Er zijn tendensen om die keuze tot een systematisch programma uit te bouwen aan de universiteit. Zolang dit niet gebeurd is moet een verstandig student zelf kiezen.

Wat de technische scholing betreft, die in bepaalde instituten wordt meegegeven in verband met de volksopleiding : ik zou deze vorm niet als adequaat durven aanzien.

Wie meent hieruit mijn voorkeur voor een universitaire, interfakultaire opleiding te hebben afgelezen, heeft zich niet vergist. Alleszins blijft de hoofdvoorwaarde dat er voldoende ruimte overgelaten weze voor een persoonlijke vorming en voldoende vrijheid voor de kandidaat om zich te verdiepen in bijzondere vraagstukken, zodat specialisatie een aantrekkelijke uitkomst zou kunnen blijven.

Dit alles zal evenwel niet beletten dat lieden, die alleen kunnen hopen op zelfstudie en op eigen inspanning, voortreffelijke funktionarissen kulturele zaken kunnen worden. Levenservaring in hart en hersenen van soepele lieden is vaak kostbaarder dan een teoretische en praktische opleiding aan een geëigend instituut. Het besef van de eigen tekorten en van de gapingen in het eigen kunnen is een wijsheid die hoger reikt dan die der gediplomeerde wijsbegeerte.

Doch men kere de medaille om. Een universitaire opleiding is tegenover de levenservaring wat een vliegrouwe is ten overstaan van de weg op de begane grond.

Dr. M. Gryplouk